

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ НА ПОЛІГРАФІЧНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Розглянуто сучасні проблеми організації оперативного економічного аналізу витрат за центрами відповідальності та окремими технологічними процесами. Проаналізовано дослідження багатьох вчених, які займалися вивченням цієї проблеми. Визначено принципову схему організації факторного аналізу за окремими структурними підрозділами та статтями витрат на поліграфічних підприємствах.

Assoc. prof. A.N. Dolgansky – L'viv commercial academy

Realization of factorial analysis methods in printing enterprises

Present-day problems of efficient analysis of spending by responsibility centers and separate technical processes organization are examined. The investigations of many scientists, who was engaged in learning of this problem, are analysed. The principle scheme of factorial analyses of separate structural departments and spending items in printing enterprises is determined.

З метою покращення економічних показників роботи поліграфічних підприємств необхідний тісний взаємозв'язок оперативного обліку та оперативного економічного аналізу, а економічні категорії – облік, аналіз та контроль – повинні виступати як складові загальної системи оперативного управління об'єктами підприємства.

Проблеми організації факторного аналізу розглядали у своїх працях такі учені: О.В. Блоцький, П.Ю. Буряк, А.М. Герасимович, П.Е. Горбатенко, З.В. Гуцайлюк, В.П. Завгородній, І.І. Каракоз, Ю.Я. Литвин, О.І. Малишкін, Є.В. Мних, В.П. Савін, В.В. Сопко, С.І. Шкарабан.

За результатами аналізу виявлено, що на досліджуваних поліграфічних підприємствах факторний аналіз за центрами відповідальності з врахуванням технологічних процесів не ведеться. Унаслідок цього ускладнюється процес здійснення попереднього контролю за витратами на виробництво поліграфічної продукції, унеможлиблюється визначення дольового внеску окремих виробничих дільниць у загальний фінансовий результат діяльності підприємства.

Для ефективного управління підприємством доцільно здійснювати окремими службами попередній контроль із використанням факторного аналізу. З цього приводу В.П. Савін відзначає, що "...завданнями оперативного аналізу відхилень від норм є впровадження заходів для запобігання причин виникнення відхилень та визначення впливу відхилень на рівень витрат. Аналізу підлягають витрати матеріалів, заробітна плата, комплексні витрати (витрати з експлуатації та обслуговування обладнання, загальновиробничі витрати), а також втрати внаслідок браку та простоїв" [2, с. 86].

При цьому головною ознакою факторного аналізу є комплексне, системне дослідження економічних явищ і процесів, факторів і причин, що їх зумовлюють. Визначаючи роль факторного аналізу, проф. Є.В. Мних та економіст П.Ю. Буряк наголошують: "Аналіз оптимізаційних моделей виробничої програми показує, що вони вирішуються з урахуванням факторів, які вплива-

ють на формування цієї програми і виступають як обмеження з обсягу та асортименту випуску, фонду часу роботи устаткування, витрат матеріалів і праці, виробничих площ та інші" [1, с. 57]. На нашу думку, серед центрів відповідальності поліграфічного підприємства, факторний аналіз доцільно застосовувати головному механіку та технологу підприємства. Адже технологічна служба підприємства має потенційні можливості сприяння зниженню собівартості продукції та підвищенню її якості, збільшенню обсягу випуску шляхом створення нових та вдосконалення технологій, які застосовуються. Стосовно можливостей головного механіка, то варто звернути увагу, що при плануванні обсягу випуску продукції та розподілу замовлень його службою повинен проводитись попередній контроль за використанням обладнання й визначення оптимальної його кількості для виконання виробничої програми при максимальному позмінному завантаженні.

Таким чином, при проведенні факторного аналізу необхідно врахувати виробничу структуру підприємства, адже за її побудовою визначаються складові елементи контролю та аналізу. З цього приводу проф. С.І. Шкарабан зазначає, що "...діяльність підприємства і його підрозділів, яка відображена в системі показників, найбільш об'єктивно характеризує щоденні результати роботи. Аналіз проводиться з метою своєчасного виявлення причин відхилень від планових параметрів для прийняття відповідних управлінських рішень" [3, с. 7].

За результатами досліджень розроблено та запропоновано до практичного використання формули факторного аналізу, які забезпечують можливість здійснення попереднього контролю за структурними виробничими підрозділами. Оскільки найбільшу питому вагу в собівартості друкованої продукції становлять матеріальні витрати, серед яких значна частка припадає на папір (картон), ми запропонували методику ідентифікації негативної (позитивної) виробничої ситуації через зміну формату. Так, зміна запланованого формату зумовлює відхилення від норм, яке при попередньому аналізі можна розрахувати за формулою

$$\Delta M_F = R \left[(N_A^F - N_Z^F) \pm \Delta L \right], \quad (1)$$

де: ΔM_F – відхилення від норм витрат на матеріали при зміні формату паперу (картону); R – запланована кількість продукції; N_A^F – норма витрат на матеріали за технологічною картою; N_Z^F – норма витрат на змінений матеріал; ΔL – відхилення за допоміжними матеріалами.

Внаслідок зміни формату паперу (картону) спричиняється ряд похідних відхилень. Зокрема, відбувається зміна розміру корисних відходів, які можна розрахувати за формулою

$$\Delta V_M = R (N_A^V - N_Z^V), \quad (2)$$

де: ΔV_M – відхилення від норм корисних відходів (за статтею "Зворотні відходи"), внаслідок зміни M_A на M_Z ; N_A^V – норма утворення корисних відходів

при використанні запланованих матеріалів M_A ; N_Z^V – норма утворення корисних відходів при зміні матеріалу на M_Z .

Наступним фактором похідного характеру, який впливає на собівартість продукції, визначено величину витрат на зберігання та транспортування продукції, яка розраховується за запропонованою формулою:

$$\Delta Q_M = R(N_A^Q - N_Z^Q), \quad (3)$$

де: ΔQ_M – витрати при зберіганні та транспортуванні матеріалів внаслідок зміни M_A на M_Z ; N_A^Q – норма витрат при використанні запланованих матеріалів M_A ; N_Z^Q – норма витрат при зміні матеріалу на M_Z .

Зміна формату паперу (картону) зумовлює також збільшення (зменшення) витрат на основні та допоміжні поліграфічні матеріали, величина яких визначається за формулою

$$\Delta O_M = R(N_A^O - N_Z^O), \quad (4)$$

де: ΔO_M – відхилення від норм витрат на інші матеріали внаслідок зміни формату з M_A на M_Z ; N_Z^O – норма запланованих витрат на допоміжні матеріали при M_A ; N_A^O – норма витрат на допоміжні матеріали при M_Z .

Загальну величину відхилень за матеріалами внаслідок зміни формату паперу (картону) доцільно визначати за формулою

$$\sum_{i=1}^m \Delta U_i = \Delta M_F + \Delta V_M + \Delta Q_M + \Delta O_M \quad (5)$$

де $\sum_{i=1}^m \Delta U_i$ – загальна сума відхилень за матеріалами внаслідок зміни формату; i – кількість матеріалів (папір, картон), формат яких змінюється.

Треба звернути увагу, що внаслідок цієї технологічної операції змінюються інші статті витрат. Так, зміна витрат на заробітну плату (ΔP_M) та відрахування на соціальні заходи (ΔS_M) розраховується аналогічно на основі використання формул 1-4.

Витрати на утримання та експлуатацію машин і устаткування змінюються не прямо пропорційно, і саме тому у формулі розрахунку пропонується використати коефіцієнт зміни, при цьому формула матиме вигляд:

$$\Delta E_{M_Z} = k E_{M_A}, \quad (6)$$

де: ΔE_{M_Z} – витрати на утримання та експлуатацію машин і устаткування після зміни формату; ΔE_{M_i} – витрати на утримання та експлуатацію машин і устаткування до зміни формату; k – коефіцієнт зміни.

Таким чином, загальне відхилення у собівартості продукції внаслідок зміни формату з M_A на M_Z розраховується за формулою

$$\sum_{i=1}^m \Delta W_i = \sum_{i=1}^m \Delta U_i + \sum_{i=1}^m \Delta P_M + \sum_{i=1}^m \Delta S_M + k E_{M_i}, \quad (7)$$

де: $\sum_{i=1}^m \Delta W_i$ – загальне відхилення у собівартості продукції внаслідок зміни формату; $\sum_{i=1}^m \Delta P_M$ – загальна сума відхилень на заробітну плату внаслідок зміни формату; $\sum_{i=1}^m \Delta S_M$ – загальна сума відхилень на соціальні заходи внаслідок зміни формату.

Варто звернути увагу, що конкретні значення у формулах (1-7) залежать від технологічних процесів і операцій та норм витрат.

Визначено, що запропонована модель факторного попереднього аналізу зміни суми виробничих витрат внаслідок використання аркушів паперу (картону) іншого формату не є поодинокую причиною виникнення відхилень. На досліджуваних підприємствах відхилення виникали також внаслідок заміни матеріалів, зміни технології тощо. У цьому випадку необхідно розраховувати величину відхилень від заміни одного чинника іншим, в основу поклавши формули (1-7).

Література

1. Мних Є.В., Буряк П.Ю. Економічний аналіз на промисловому підприємстві: Навч. пос. – Львів: Світ, 1998. – 208 с.
2. Савин В.П. Оперативный учет затрат на производство. (Некоторые вопросы). – М.: Финансы, 1970. – 88 с.
3. Шкарабан С.И. Оперативный экономический анализ в производственных объединениях. – М.: Финансы и статистика, 1985. – 168 с.

УДК 339.13

Здобувач О.М. Зелінська – Луцький державний
технічний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МОНОПОЛІЗМУ В ТРАНСФОРМАЦІЙНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Розглядаються питання вдосконалення економічного регулювання монополізму з врахуванням змін, що відбуваються в трансформаційній економіці під впливом посилення рівня її усупільнення та підвищення ступеня відкритості.

Competitor O.M. Zelinska – Lutsk State Technical University

Perfection of the economic adjusting of monopolism is in a transformation economy

In the given article the main attention is paid to the improvement of the economical regulation of monopolize. It takes into consideration the changes that occur in the transformational economy. These changes take place because the socialization level is intensified and the degree of openness increases.

Вступ. Розвиток антимонопольного регулювання в Україні потребує використання здобутків новітньої теорії економічного регулювання з врахуванням особливостей структури національної економіки, рівня її розвитку та особливостей господарського механізму трансформаційної економіки.